

De mens in zijn grandeur en misère

Adam – die overigens zijn naam hier nog niet heeft – wordt direct nadat hij tot leven is geroepen verplaatst naar een afgeschermd plek die apart voor hem is ingericht. De mens krijgt zijn cultuuropdracht daar, in de Hof van Eden. In het eerste verhaal wordt hem de volmacht gegeven om over de gehele schepping te heersen. Nu volgt de opdracht die daarmee samenhangt, om de schepping te vormen en de ordening die hij aanbrengt te bewaken en in stand te houden. De aarde vraagt om permanent onderhoud. Aan de mens wordt de liefdevolle zorg voor alle dingen toevertrouwd. Gezegend zijn alle schepsels met deze zaakwaarnemer van de Schepper. Dat is niet ironisch bedoeld. De mens is uiterst geschikt voor deze grote taak. Maar deze geschiktheid verkwanselt hij zodat alles en iedereen voortdurend in gevaar is op aarde, en daarvan is hijzelf niet uitgezonderd. We kunnen de chaos die we zelf in het leven roepen niet meer verdrijven.

God scheidt een paradijs voor de mens, en dan staat er ineens zo'n boom waar hij af moet blijven. Daardoor wordt de mens in zijn vrijheid beperkt. Dat heeft betekenis. De mens is niet absoluut vrij geschapen. Zijn vrijheid staat altijd in verhouding tot de vrijheid van God. Absoluut vrij zijn zou betekenen dat de mens onafhankelijk is van God, en dus zelf god. De boom der kennis vertelt ons dat zoiets als absolute vrijheid niet bestaat. Het is een idee fixe, een hersenschim. De existentialist Jean-Paul Sartre was doordrongen van het feit dat je altijd te maken hebt met de vrijheid van anderen. In zijn roman *Huis clos* levert dat besef de befaamde uitspraak *L'enfer, c'est les autres* op. 'De hel, dat zijn de anderen'. De vraag is of de mens, of jij en ik deze beperking van onze vrijheid wil accepteren, en daarmee is het paradijs letterlijk een proeftuin geworden. Dus waarom dat verbod? Waarom moet de mens getest worden? Omdat hij alleen kan bestaan in gehoorzaamheid aan zijn Schepper, en er pas sprake kan zijn van gehoorzaamheid wanneer die op de proef wordt gesteld. Dat laatste geldt zelfs voor Jezus. Van Hem staat geschreven:

“Hoewel Hij de Zoon was, heeft Hij [toch] gehoorzaamheid geleerd uit wat Hij heeft geleden.” (Hebr.5:8).

Dat betekent natuurlijk niet dat Jezus moest leren gehoorzamen, maar wel dat Hij de uiterste consequentie van de gehoorzaamheid moest leren aanvaarden. Jezus' gehoorzaamheid kon pas als zuiver goud komen bovendrijven in de smeltkroes van het lijden en de dood. Jezus werd in feite aan dezelfde proef onderworpen als Adam. De eerste mens hoeft niet te lijden, hij hoeft alleen maar te gehoorzamen. Nu heeft dit woord 'gehoorzamen' in onze huidige wereld een ongunstige klank gekregen. Het persoonlijke zelfbeschikkingsrecht is een van onze hoogste waarden geworden en dit staat haaks op gehoorzamen. Toch is er geen beter woord waar we onze verhouding tot God mee kunnen weergeven. Het betekent Hem gewillig, trouw en toegewijd volgen, in de rotsvaste overtuiging dat God betrouwbaar is en het niet verkeerd doet! Gehoorzaam zijn is: alles wat erop aankomt met vrede in het hart volledig aan Hem overlaten. Het gaat om blindelings vertrouwen. De test *moest* er daarom komen, omdat alleen door deze proef de vrijwillige gehoorzaamheid van de mens aan de dag kon komen. Alleen zo kon de toekomst van de mens en zijn wereld bepaald en veiliggesteld worden. Alles in het bestaan van de mens hangt af van wat hij zal kiezen.

Laten we de beide keuzemogelijkheden voor Adam eens nader bekijken. Als hij het verbod accepteert en de boom der kennis met rust laat, kiest hij ervoor te gehoorzamen. Hij begrijpt de sanctie niet die op overtreding staat, hij weet niet wat sterven is en wordt dus niet door angst gedreven. Zijn goede keuze is daarom niet berekenend maar naïef en oprecht, hij geeft zich vrijwillig en in het volste vertrouwen over aan de wijsheid van zijn Schepper. Hij is ervan overtuigd dat die de plank niet mislaat, niet liegt, zich niet vergist, het vertrouwen niet zal beschamen. Daarom hoeft de proef niet gepaard te gaan met lijden. De gevolgen van zijn keuze om te gehoorzamen zullen groots zijn. De aarde biedt voedsel in overvloed, de verhouding van de mens tot God, tot de natuur en tot zijn medemensen neemt toe in diepte en intensiteit en de boom des levens die voor de ongebroke band met de Levensbron staat, biedt hem nu meteen al het eeuwige leven.

De andere optie is om niet te gehoorzamen. Als de mens het verbod naast zich neerlegt en van de boom eet, heeft dat een huiveringwekkende betekenis. Het betekent opstand. De mens maakt zich bewust los van de Schepper en doet een greep naar de absolute macht. Hij erkent niet langer dat hij een schepsel is, en verklaart zichzelf tot alleenheerser over de schepping. De gevolgen zijn catastrofaal: de mens is voortaan op zichzelf aangewezen, moet het doen met zijn eigen zeer beperkte wijsheid. Hij is alleen in een universum dat hij niet begrijpt en hem in wezen vijandig is, zodat het hem de grootste moeite zal kosten in leven te blijven. De schepping keert zich tegen hem. Hij moet de 'doorns en distels' van deze wereld in toom houden en zich in het zweet werken voor leeftocht. De natuur is niet meer vriendelijk. Voedsel en dieren zullen dodelijk zijn. De medemens is niet te vertrouwen. En omdat de band met de Levensbron is doorgesneden, eindigt zijn bestaan onherroepelijk met de dood. Hij wordt niet meer gevoed door de Bron van zijn bestaan, toegang tot de boom des levens is hem niet meer toegestaan. Tenslotte zal hij aan de gehele schepping inclusief zichzelf een onbeschrijfelijk lijden bezorgen.

Dit is wat we dagelijks meemaken, en het kan dunkt mij geen kwaad daar wat voorbeelden van op een rijtje te zetten, met name gericht op onze kennis. Iedereen is onder de indruk van de ongelooflijke resultaten van de moderne natuurkunde, voortgebracht door haar seculiere goden. Ikzelf ook, daar wil ik me niet vanaf maken.

Maar de algemene verheerlijking van dat vak veegt ons wel een waas voor ogen. Natuurkunde gaat over de dode natuur. Die wordt bovendien uitsluitend benaderd met de wat- en de hoe vraag. Het waarom van wat er bestaat komt niet aan de orde, vanwege de algemene overtuiging dat daarop geen antwoord te vinden is. Maar als we nu eens nuchter wat afstand nemen, en ons afvragen wat het nu werkelijk oplevert voor ons mensen wanneer wij met ons gezamenlijke reusachtige brein van die dode natuur een fleurig pakketje wiskunde weten te maken? Met een eindformule als gouden strik? Als het kan net zo elegant en eenvoudig als $E=mc^2$, die iedereen kent. Wat is daarvan nu de winst voor het menselijk bestaan buiten de zelfverheffing, de hybris, de bewustheid van ons ontzaglijke collectieve brein? We hebben dat brein van de Schepper gekregen maar die krijgt de eer niet. Dát levert het op: ontzag voor de Mens, die zoveel kennis heeft opgebouwd. Wij eten van de kennisboom, dag in dag uit, de gevolgen stapelen zich huizenhoog op, en het meest opvallende kenmerk is dat die gevolgen nauwelijks meer te bestrijden zijn. Zelfs onze kennis keert zich tegen ons.